D.A.V. PUBLIC SCHOOL, NEW PANVEL

Plot No. 267, 268, Sector-10, New Panvel,
Navi Mumbai-410206 (Maharashtra).
Phone 022-27468211, 27451793, Tel-fax-27482276,
E-mail – davnewpanvel@gmail.com, www.davnewpanvel.com

PRACTICE PAPER FOR SUMMATIVE ASSESSMENT – I
2014-2015
STD:- X

Sub: - Sanskrit **Time:- 3 Hours** **Marks:- 90**

....

निर्देशा ः

क) परीक्षापत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति।

क	अपठित अवबोधनम्	10 अंकाः
ख	रचनात्मक लेखनम्	15 अंकाः
ग	अनुप्रयुक्त व्याकरणम्	30 अंकाः
घ	पठित अवबोधनम्	35 अंकाः

ख) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः

ग) सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि।

घ) प्रश्नसंख्या प्रश्नप्रत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।

ङ) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

....

खण्ड - 'क'
अपठित अवबोधनम्

(1) **अधोलिखित अनुच्छेदं पठित्वा अनुच्छेधारित प्रश्नान् उत्तरत ः-**

पाटलपुष्पं कस्य मनः न हरति? अस्य उपस्थितिः मात्रेण एव मृदुना सुगन्धेन वातावरणं सुरभितं भवति। अस्य पुष्पस्य अनेके वर्णाः-श्वेतः,नारंगः,पीतः,अरूणः,पाटलश्च।सर्वेषु एतेषु रक्तिमः वर्णः जनेभ्यः सर्वाधिकम् रोचते।कवयः सौन्दर्य कमनीयतां च वर्णयितुम् अस्य पुष्पस्य एव प्रयोगं कुर्वन्ति।विवाहादि समारोहेषु तथा च धार्मिक समारोहेषु एतद् पुष्पम मण्डपानाम् शोभाम् आतनोति।अस्य अल्पकालिकं जीवनपि लोकहिताय एव़।कण्टकैः सह स्थित्वा अपि एतत् स्वसौन्दर्यम् सुगन्धं च न त्यजति स्वगन्धं विकीर्य अन्ते प्रकृतिमातुः अंके स्वपिति।

प्रश्नाः -

I) एकपदेन उत्तरत ः- **4**

1 पुष्पस्य जीवनं कीदृशम्?
2 कवयः सौन्दर्य वर्णयितुम् कस्य प्रयोगं कुर्वन्ति ?
3 कैः सह स्थित्वा अपि एतत् पुष्पं स्वगन्धं न त्यजति ?
4 विभिन्न समारोहेषु एतत् पुष्पं केषाम् शोभाम् आतनोति

II) पूर्णवाक्येन उत्तरत ः **2**

1 पाटल पुष्पस्य के के वर्णाः ?
2 पुष्पं कदा प्रकृतिमातुः अंके स्वपिति ?

III) भाषिककार्यम् ः **4**

1 **'रक्तिमः वर्णः'** अनयोः पदयोः किं विशेषणपदम् ?

2 **' दुर्गन्धेन '** पदस्य विलोमपदं चिनुत ?
(अ) सुगन्धेन (ब) सुरभितं (स) स्वगन्धम्

3 **" शोभाम् आतनोति "** इत्यस्य पदस्य विशेषण्पदं किम् ?
(अ) मण्डपानाम् (ब) शोभा (स) पुष्पम्

4 **' अस्य उपस्थितिः मात्रेण '** अत्र 'अस्य'सर्वनाम पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
(अ) पाटलपुष्पाय (ब) सुगन्धाय (स) स्वसौन्दर्याय

खण्ड - 'ख'
रचनात्मक लेखनम्

(2) पत्रलेखनम् **5**

भवान् वरूणः। विषयचयन सम्बन्धि परामर्श यच्छन् मित्रं तरूणम् प्रति लिखिते अस्मिन् पत्रे मञ्जूषातः पदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पत्रं पुनः लिखत।

1)_______
दिनांक 20.8.2013

प्रियमित्र तरूण
2)_______
अद्य तव दशम कक्षायाः परीक्षा परिणामं 3 _________अतीव प्रसन्नः अस्मि। प्रभोः कृपया त्वया सर्वेषु विषयेषु नवतिः प्रतिशतादधिकाः अंकाः प्राप्ताः। स्वरूच्यानुसारेण विषयस्य चयने न किमपि 4)_____ भविष्यति। ये विषयाः अस्मभ्यं 5)_______ते एव चयनीयाः। अहं चिकित्सकः भवितुमिच्छामि तत्र गणितं विषयस्य न का अपि आवश्यकता। अतः मया भौतिकशास्त्रं रसायनशास्त्रं 6)_______च स्वीकृतम् परं आयुर्वेदस्य पठने संस्कृतस्य ज्ञानं 7)_____ भविष्यति इति विचार्य गणितस्य स्थाने संस्कृतम् अंगीकृतम्। त्वया अपि स्वरूचिम्-अनुसारम् एव लक्ष्य निर्धारणं कर्त्तव्यम् तदनुरूपं च विषयानां चयनम् किमपि 8) ______ अविचार्य च न कर्त्तव्यम्। तव लक्ष्यं किम् इति पत्रद्वारा सूचयतु भवान्। स्वमातृपितृ चरणेषु मम 9_____ निवेदनीयाः।

तव 10_____मित्रम्
वरूणः

(मञ्जूषा ः– काठिन्यम्, नमोनमःः, अभिन्नहृदयं, जीवविज्ञानम् , सहसा , मुम्बईतः, ज्ञात्वा, रोचन्ते, प्रणामाः सहायकं।)

(3) अधोलिखितं चित्रं दृष्ट्वा कोष्ठके प्रदत्तानां पदानां सहायतया संस्कृत भाषायां पञ्च वाक्यानि लिखत।

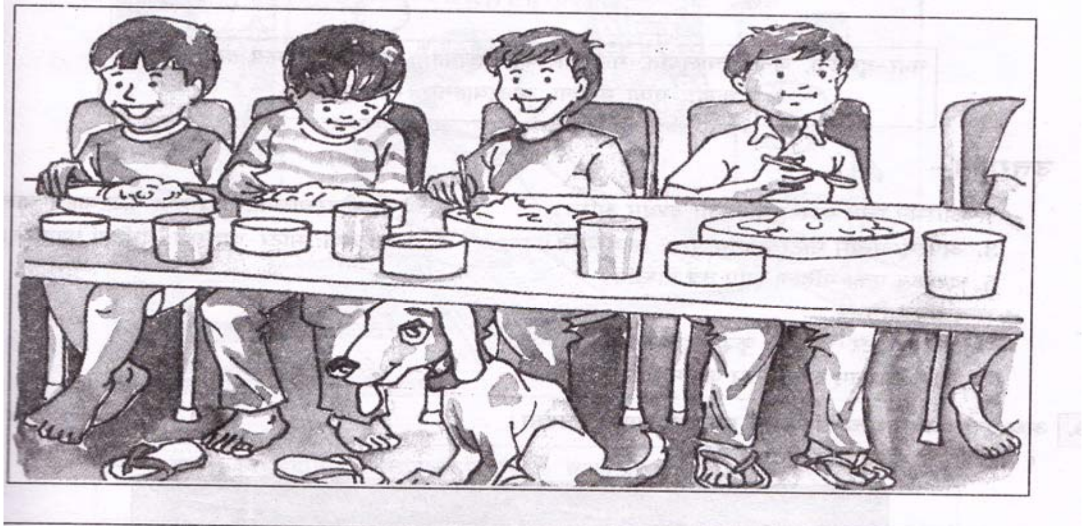

बालगृहम्, मञ्चकः, उपरि, बालकाः, स्थाल्याम् भोजनम्, अधः कुक्कुरः, पादत्राणम्, तण्डुलम्, शाकाः, जलम्, पात्राणि, जलपात्रम्, खादन्ति, चमसा (with spoon), पश्यति, उपविष्टाः।

अथवा

मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानाम् सहायतया "परीक्षाकालः" इति विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यानि संस्कृतेन लिखत।

(मञ्जूषा ः– परीक्षायाः, निद्रा ,परिश्रम-माध्यम ,अहर्निशम्, दिनानि ,जागरणम्, पुस्तकानि,न रोचन्ते, शोभनाअंकाः गणितस्य , न आयाति , पठनम् ,रटनम् ,स्मरणम् , अल्पम्,सन्तुलितभोजनम् ।)

खण्ड - 'ग'

अनुप्रयुक्त व्याकरणम्

(4) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत। **5**

(क) <u>नानृतम्</u> ब्रूयात्।

(i) न + अनृतम् (ii) नाना + ऋतम् (iii) नानृ + तम् (iv) ना + अनृतम्

(ख) शकून्तला <u>पत्युः + गृहम्</u> अगच्छत्।

(i) पत्युगृहम् (ii) पत्योगृहम् (iii) पत्युर्गृहम्

(ग) अस्मिन् संसारे <u>कः+अपि</u> अमरः न_।

(i) काऽपि (ii) कोऽपि (iii) कःअपि (iv) कोऽअपि

(घ) मया तु <u>साधु + उक्तम्</u> ।

(i) साधुक्तम् (ii) साधूक्तम् (iii) साधोक्तम्

(ङ) <u>नदी + अत्र</u> वहति।

(i) नदीत्र (ii) नद्यत्र (iii) नदिव (iv) नदयत्र

(5) उचितं समासपदं विग्रहपदं वा चित्वा वाक्यानि पूरयत। **6**

(क) **सूपकाराः** ध्यानेन कार्यम् कुर्युः ।

(i) सूपस्य काराः (ii) सूपं करोति इति (iii) सूपस्य कर्तारः (iv) ये सूपं कुर्वन्ति

(ख) इयं बाला **मातृसदृशा** अस्ति।

(i) मात्रेण सदृशा (ii) मात्रा सदृशा (iii) मातः सदृशा (iv) मात्रस्य सदृशा

(ग) **महात्मा** गाँधी अस्माकम् राष्ट्रपिता अस्ति।

(i) महान आत्मा यस्य सः (ii) महत आत्मा यस्य सः

(iii) महती आत्मा यस्य सः (iv) महा आत्मा यस्य सः

(घ) **स्वर्णकारेण** स्वर्ण परीक्ष्यते।

(i) स्वर्ण करोति इति तेन (ii) स्वर्णस्य करोति इति तेन

(iii) स्वर्ण कारयति इति तेन (iv) स्वर्ण करिष्यति इति तेन

(ङ) **पञ्चानाम् वटानाम्** समाहारः इति________ कथ्यते।

(i) पञ्चवटी (ii) पञ्चवटम् (iii) पञ्चवटः (iv) पञ्चवटाः

(च) आकाशे कृष्णा **वारिदाः** सन्ति।

(i) वारि ददति इति (ii) वारि ददाति इति (iii) वारिम् ददाति इति (iv) वारि ददान्ति इति

(6) उचितानि प्रत्यययुक्तपदानि प्रकृति प्रत्ययं च चित्वा वाक्यानि पूरयत। **5**

(क) प्रातः काले उद्यानस्य शोभा खलु **दृश् + अनीयर् ।**

(i) दर्शनीयम् (ii) दर्शनीया (iii) दर्शनीयः (iv) दर्शनीयानि

(ख) मनुष्यः **सामाजिकः** प्राणी अस्ति।

(i) सामाज + ठक् (ii) समाजम् +ठक् (iii) समाज +ठक् (iv) सामाजि + ठक्

(ग) कल्पना चावला भारतस्य (**साहसिनी**) बाला अस्ति।

(i) साहस + इन् (ii) साहस + इन् (iii) साहस + इन् (iv) साहसइ + इन्

(घ) ये पितरैः सेवन्ते ते खलु **भाग्य + मतुप्**।

(i) भाग्यवान् (ii) भाग्यवन्तौ (iii) भाग्यवन्तः (iv) भाग्यवत्

(ङ) अस्माभिः शुद्धं जलं **पा + तव्यत् ।**

(i) पातव्यः (ii) पातव्यम् (iii) पातव्या (iv) पातव्यत्

(7) तालिकादत्तपदानि संयोज्य पञ्च वाक्यानि रचयत। **5**

वयम्	इतस्ततः कदापि सहसा उच्चैः वृथा	समयं कक्षायाम् कार्यम आपणमार्गे असत्यम्	न	यापयेम अवदाम वदेम कुर्याम भ्रमामः

(8) अधोलिखिते रिक्तस्थानानि वाच्यानुसारम् प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं पदं चित्वा पूरयत। 5

रामः– माधव ! त्वम् किम् (1) ________ ?

(i) करोमि (ii) करोषि (iii) क्रियते

माधवः– हे राम् ! (2) __________ स्वमात्रा विषये चिन्त्यते।

(i) अहम् (ii) मया (iii) सः

रामः– माधवः ! किम् तव माता गृहे न अस्ति ?

माधवः- न । तया तु गृहे न (3) ________ ।

(i) अस्ति (ii) भूयते (iii) विद्यते

रामः किम् सा देवालये कथां (4) ______ ?

(i) श्रृणोषि (ii) श्रूयते (iii) श्रृणोति

माधवः- आम् , तया देवालये (5) ______ श्रूयते ।

(i) कथां (ii) कथया (iii) कथा

(9) पितुः दिनचर्या अथः दत्ता। सः कतिवादने किम् करोति अंकेषु स्थाने संस्कृतपदैः समयं लिखत। 4

(क) मम पिता प्रातः________ 6 : 45 व्यायामं करोति।

(i) पादोन षट्वादने (ii) पादोन सप्तवादने (iii) सपादषट्वादने (iv) सपादसप्तवादने

(ख) सः________ 8 : 00 स्नानं करोति।

(i) अष्टावादने (ii) अष्टाःवादने (iii) अष्टवादने (iv) अष्टिवादने

(ग) सः_________ 8 : 15 ईशवन्दनां करोति।

(i) सपादअष्टावादने (ii) पादश्चअष्टाःवादने (iii) सपादअष्टवादने (iv) द्विपादअष्टिवादन

(घ) सः________ 9 : 30 स्वकार्यालयं गच्छति।

(i) अर्थ च नववादने (ii) सार्धनवाः वादने (iii) सार्धनववादने (iv) साधर्ननवो वादने

खण्ड - 'घ'
पठित अवबोधनम्

(10) अधोलिखितं गद्यांशं, पद्यांश, नाटयांशं च पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तराणि उत्तरपुस्तिकायां लिखत।

(अ) गद्यांश :-

अथ कदाचित् दानशालासु विचरन् सः राजा बहुधनलाभेन सन्तुष्टानाम् अर्थिनाम् विरल संख्यां विलोक्य अचिन्तयता। 'मम अर्थिनः तु धनलाभमात्रेण सन्तोषं भजन्ते। नूनं ते दानवीराः सौभाग्यशालिनः यान् याचकाः शरीरस्य अंगानि अपि याचन्ते।' एवं राज्ञः स्वेषु गात्रेष्वपि निरासक्ति विज्ञाय सकल ब्रह्माण्डं व्याकुलं जातम्।

प्रश्नाः

I) एकपदेन उत्तरत :- 1

(क) राज्ञः निराशक्तिः केषु जाता ?

(i) याचकेषु (ii) स्वगात्रेषु (iii) दानशालासु

II) **पूर्णवाक्येन उत्तरत :-** **2**

के दानवीराः सौभाग्यशालिनः भवन्ति ?

III) **निर्देशानुसारम उचितं उत्तरं प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत :-** **2**

(क) 'भजन्ते ' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(i) राजा (ii) याचकाः (iii) दानवीराः (iv) अर्थिनः

(ख) 'याचकाः' इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशे किम् प्रयुक्तम्?

(i) राज्ञः (ii) सौभाग्यशालिनः (iii) दानवीराः (iv) अर्थिनः

(ग) ' अर्थिनाम् ' इति पदस्य किं विशेषणं ? गद्यांशात् चित्वा लिखत ।

(i) विरलसंख्यां (ii) सन्तुष्टानाम् (iii) सौभाग्यशालिनः (iv) व्याकुलाः

(घ) ' जगत्' इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशे किम् प्रयुक्तम्?

(i) ब्रह्माण्डं (ii) सकलं (iii) संसारे (iv) अर्थिनः

(ब) पद्यांशं :-

ध्यायतः विषयान् पुंसः संगस्तेषुपजायते।
संगात् सञ्जायते कामः कामात्क्रोधोऽभिजायते।।
क्रोधाद् भवति संमोहः सम्मोहात्स्मृतिविभ्रमः।
स्मृतिभ्रंशाद् बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति।।

एकपदेन उत्तरत

प्रश्नाः

I) **एकपदेन उत्तरत :-** **1**

(क) कामः कं जनयति ?

(i) संमोहम् (ii) विभ्रमम् (iii) कोधम्

(ख) क्रोधात् कस्य उत्पत्तिः भवति ?

(i) संगस्य (ii) संमोहस्य (iii) स्मृतिविभ्रमस्य

II) **पूर्णवाक्येन उत्तरत :-** **2**

मनुष्यः कथं प्रणश्यति ?

III) **निर्देशानुसारं लिखत :-** **2**

(क) 'पुरूषस्य' पदस्य पर्याय श्लोकेन चित्वा लिखत ।

(i) पुंसः (ii) ध्यायतः (iii) बुद्धिः (iv) विवेकः

(ख) 'विस्मृतिः ' पदस्य विलोमपदं लिखत ।

(i) संम्मोहः (ii) स्मृतिः (iii) स्मरणीयः (iv) बुद्धिः

(ग) 'प्रणश्यति' इत्यस्मिन् पदे का धातुः?

(i) प्रणश् (ii) नश् (iii) नाशयए (iv) विनश्

(घ) 'प्रणश्यति्' क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् अस्ति ?

(i) कृष्णः (ii) अर्जुनः (iii) जनः (iv) संम्मोहः

(स) नाट्यांश ः- **5**

रविः – अयि ! गीता तु महाभारतस्य एव अंशः। ?

संगीता ः – महाभारते तु कौरवपाण्डवानाम् युद्धं वर्णितं।

रवि ः – मुग्धे ! किम् न जानासि एव युद्धकाले श्रीकृष्णः मोहग्रस्तम् अर्जुनम् यत् उपादिशत् तदैव गीतायां निबद्धम्।

संगीता ः – आम् !स्मरामि,परं कस्तावत् उपदेशः ?

रवि ः – तस्य उपदेशस्यैव एकम् अंशम् अद्य वयं पठामः किल। शीर्षकस्तु- 'अभ्यासवशगं मनः'

संगीता ः – कोऽर्थः अस्य शीर्षकस्तु ?

रवि ः – मनः चञ्चलम् परम् अभ्यासेन वशं गच्छति।

I) **एकपदेन उत्तरत ः-**

(क) 'अभ्यासवशगं मनः' इति पाठे श्लोकाः कस्मात् ग्रन्थात् उद्धृताः ?

(i) रामायणात् (ii) भगवद्गीतायाः (iii) महाभारतेन

(ख) केषां युद्धैः श्रीकृष्णः अर्जुनाय उपदेशं कृतवान् ?

(i) कौरवाणाम् (ii) पाण्डवानाम् (iii) कौरवपाण्डवानाम्

II) **पूर्णवाक्येन उत्तरत ः-**

'अभ्यासवशगं मनः' इति शीषकस्तु कोऽर्थः ?

III) **भाषिककार्यम्-**

(क) 'मनः चञ्चलम्' अनयोः पदयोः किम् विशेषणपदम्?

(ख) मनः चञ्चलम् परम् अभ्यासेन वशं गच्छति। अस्मिन् 'गच्छति' कियायाः कर्तृपदं किम्?

(i) अभ्यासेन (ii) मनः (iii) वशे

(11) **निम्नलिखितपद्यस्य अन्वये रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत।** **4**

किं मरणम्!मूर्खत्वम् ,किं चानर्घम्? यदवसरे दत्तम्।
आमरणात्किं शल्यम्? प्रच्छनं यत्कृतं पापम् ।।

अन्वयः-

मरणम् किम्? **1**_______ ।अनर्घं च किम् ? यत् **2**_____ दत्तम्
आमरणात् **3** _________किम् ? यत् पापम् **4** _________कृतम्।

(12) **निम्नलिखितस्य अंशस्य भावं उपयुक्तपद पूरयित्वा लिखत।** **4**

किम् जीवितम् ? अनवद्यम् किं जाड्यम्? पठतोऽपि अनभ्यासः।
को जागर्ति? विवेकी, का निद्रा? मूढता जन्तोः।।

भावार्थ ः– निन्दनीय जीवनम् मृत्युवत् अतः (क) _________जीवनम् एव जीवनम् अस्ति। यदि विद्यार्थी पठितस्य ज्ञानस्य (ख) ______ न करोति. एतत् तस्य जाड्यम् अस्ति ।यस्य उचित -अनुचितयेः विवेकः अस्ति। सः एव (ग)______। मनुष्यस्य मूढता अज्ञानम् वा तस्य (घ) अस्ति ।

मञ्जूषा :–

(क) (i) जीवितम (ii) अनवद्यम (iii) विवेकी (iv) निन्दनीयम्

(ख) (i) कार्यम् (ii) अभ्यासम् (iii) स्मरणम् (iv) रटनम्

(ग) (i) बुद्धिः (ii) विवेकः (iii) अभ्यासः (iv) जागर्ति

(घ) (i) जागरणम् (ii) निद्रा (iii) विश्रामः (iv) आलस्यम्

(13) रेखांकितानि पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं क्रियताम्। **4**

(क) <u>शुश्रूषायाः</u> अर्थः श्रोतुम् इच्छा भवति।

(i) कान् (ii) केषाम् (iii) कस्याः (iv) केन

(ख) सूर्योदये <u>तमः</u> नश्यति।

(i) कथम् (ii) कदा (iii) कुत्र (iv) किम्

(ग) <u>मनसः</u> निग्रहं वायोः इव कठिनम् अस्ति।

(i) केन (ii) कस्य (iii) किम् (iv) कः

(घ) राजा पुत्रवत् <u>प्रजाः</u> पालयति स्म।

(i) कः (ii) कौ (iii) के (iv) किम्

(14) कथाक्रमानुसारं अधोलिखितानि वाक्यानि पुनः लेखनीयानि। **4**

(i) भयभीतः कपयः पश्चातापं कुर्वन्ति।

(ii) राजा राजवैद्यान् अश्वरक्षार्थं उपायं पृच्छन्ति।

(iii) सूपकाराणाम् मेषस्य मध्ये कलहं दृष्ट्वा यूथपः कपीन् राजभवनं त्यक्तुं कथयति।

(iv) एकस्मिन् दिने मेषः सूपकारेण अर्धज्वलितकाष्ठेन ताडितः।

(v) चन्द्रस्य पुत्राः वानरान् भोज्यपदार्थान् खादयन्ति।

(vi) रसनालोलुपतया वानराः राजभवनं प्रविश्य भोजनं खादति।

(vii) राजभवने एकः मेषः पाकशालां प्रविश्य भोजनं खादति।

(viii) ज्वलन् मेषः अश्वशालां प्रविशति येन घोटकाः दग्धाः जाताः ।

(15) प्रसंगानुसारं रेखांकितपदानां शुद्धम् अर्थम् चित्वा लिखत। **4**

(क) मित्ररूपाः हि शत्रवः सम्भाष्यन्ते विचक्षणैः।

(i) चक्षुष्मन्तैः (ii) विशेषैः क्षणैः (iii) बुद्धिमद्भिः (iv) विलक्षणैः

(ख) राजा शालिहोत्रान् वैद्यान् आहूय अपृच्छत्।

(i) यज्ञान् (ii) शालिरक्षकान् (iii) पशुचिकित्सकान् (iv) साधवः

(ग) अवधीरताः अस्माभिः गुरूजनोपदेशाः।

(i) श्रुताः (ii) अधीरता (iii) तिरस्कृताः (iv) अवधारणा

(घ) आमरणात् किम् शल्यम्।

(i) पर्वतः (ii) कण्टकम् (iii) कठिनम् (iv) चिकित्सा